

wie. Tym sposobem zaczyna się tworzyć powszechny rozsądek, a to więcej znaczy, niż półtuzina dobrych głów w pośród ciemnego ludu. Niemieckie wielopisarstwo daje się porównać ze stanem anarchicznym; jak w anarchii każdy chce panować choć wcale niema ku temu powołania, tak i w Niemczech każdy chce pisać! Jak anarchia zawsze się wydarza w czasach, w których byt stary jest już zużyty, a nowy jeszcze niewiadomy; tak i niemieckie wielopisarstwo, wynika z potrzeby wydobycia czegoś nowego. To się daje najlepiej widzieć na literaturze cholerycznej.— Dla czego, myśli sobie każdy lekarz, niemał choćby piąte przez dziesiąte, puścić mego zdania między publiczność? Wszakże jeżeli nie wiemy co pomaga, zawsze dobrze jest widzieć, co niepomaga! Tym sposobem przeszły świętomichałski katalog zawierał już 125 pism o cholery; dodatek zawiera ich jeszcze 97, a wielkanocny katalog 110, co czyni w ciągu roku 332 pism o cholery, przez samych niemieckich lekarzy. Lecz podobnie piszą Niemcy i o wielu innych rzeczach, bo jeszcze jest wiele między niebem i ziemią zarówno nieznanego, jak przyczyna i leczenie cholery, i również gwałtownie uwagę zajmującego. Polityczne niemieckie pisma, (dodatek i katalog Wielkanocny zawierają ich 263,) mnożą się jeszcze z innego powodu. Każda myśl polityczna, rozprasza się jak promień światła na kilkadziesiąt kolorów, musi się stawać bawarską, badeńską, banowską, i t. d. W innych naukach i w tém co zowią belletrystyką, podobnie się dzieje. Każdy uniwersytet ma swój uczony aparat, swoje kompendya, polemikę, dzienniki, a każde cokolwiek większe miasto swoją literaturę zabawną. Do tego miejscowego osamotnienia jeśli przydamy duch niemiecki zawsze do nieskończoności dążący, łatwo poymiemy, dla czego z tylu stron tak jednostronne o najważniejszych sprawach człowieka, religii, filozofii, pedagogice, zjawiają się pisma. Pomyślmy sobie o rozsiągniętych po kraju proboszczach i nauczycielach co tak wiele piszą, o professorach uniwersyteckich krystalizujących się w pojedynczych gniazdach, którzy jak cyklopy kuja sobie nieustannie nieśmiertelność, a łatwo poymiemy dziwny chaos jarmarkowego katalogu. Z pomiędzy pism politycznych zasługują na wzmiankę Malchusa wojenna jeografia Europy, Weitzela historia polityki, Ranhiera historyczny wywód wyobrażeń o prawie, rządu i t. d, Murharda rozprawy, Schönego zasady finansów i t. d. Xiegarnia Groosa w Karsruhe zapowiedziała wydanie przekładu wszystkich dzieł Machiavela.

W dziełach historycznych, praca niemiecka pięknie się popisała. Są tu np. Borga pamiętniki o Mongolach, Neumana badanie azyatyckie, Seiffaharta dodatki do wiadomości o starym Egipcie (część druga), Heerena rozprawy o Ceilanie i Palmirze, Strassera o rzymskich plebeuszach, Bartha o Kabirach w Niemczech, Obermayra najdawniejsza historia bawarska, Beneckego dodatki do starożytno-

ści niemieckiego języka i literatury, Schmidta prawa Anglo-Saxonów, Roota historia Bernów i staro-szwajcarskiego wojennego urzędu, Berkmanna Stralsundzka kronika, Voigta historia pruska (tom 50ty).—Wychodzą nowe wydania dzieł Jana Müllera i Westenriedera, dwa różne wydania Rottecka historyi powszechnej; dalszy ciąg wielkiego historycznego dzieła Ukerta, zawierający Pfistera historią Niemiec i Kampena historią Niderlandów, dalszy ciąg Kotzebuego nędznej historyi państwa niemieckiego, który Rüder przedsięwziął. Dalej tłumaczenia Michaud historyi wojen krzyżowych, Mackintosha i Lingarda historyi angielskiej, Pacca pamiętników, Mortonwala kampanii rosyjskiej. Zapowiedziana 7dną i 8mą część Thibeaudeau Napoleona. Do nowszej historyi wyszły jeszcze Kufahla, historia Stanów-Zjednoczonych, Schneydawinda o Napoleona wojskowym urzędzeniu, Orosza seym węgierski 1830, Deppinga wspomnienia z życia Niemca w Paryżu, Schiracha r. 1830, historyczne almanaki Hormayera, Bucholtza i t. d.

W teologii i filozofii wyszło wiele pism o *St. Simonistach*, przekład oyców kościelnych, nowe wydanie Orygenesisa i Jakóba Böhme, Pinnera Kompedium Talmudu, koniec Meyera urywków o wyższej prawdzie. Sailera wszystkie dzieła, dalszy ciąg kazań Schleiermachera, wydanie dzieł Hegela, Eschenmayera rys filozofii natury, Heinrotha psychologia naturalna i t. d.

W przedmiocie nauk przyrodzenia znajdujemy: Cuvier *Królestwo zwierzęce*, przerebione przez Voigta drugie wydanie Friedreicha diagnozy chorób duszy, Littrowa o komecie 1832 Hansena badania o Jowiszu i Saturnie. Między podróżami i dziełami jeograficznymi drugi oddział 6go tomu podróży Alexandra Humboldta, Hebera podróż do Indyi, Beecheya podróż po Oceanie spokojnym, Wencha podróż do Brazylii, Rödinga Ameryka w roku 1830, Martiusa o mieszkańcach Brazylii, galeria nowszych rosyjskich podróży, Ellicha obrazy z Austrii i nowe wydanie podróży na wschód Straussa. Estetyka i historia literatury zbogaciły się dziełem Winterfelda o Palestynie, Runego o estetyce platońskiej; nowem wydaniem Laokoona Lessinga, zbiorem pism estetycznych Bürgera i niemniej jak czterema tłumaczeniami francuzkich *Stu i oka* pisarzy. Do najcelniejszych płodów pięknej literatury należą, dwie ostatnie części *Listów nieboszczyka*, *Przechadzki Wiedeńskiego prety*, *Poezye Lenau*, Schenkendorfa pośmierne poetyczne dzieła, nowe wydanie Herdera Cida, zbiory dzieł Ustery, Marthisso i Pyrker, Tysiąc i jeden dni, nowy przekład Eschyleasa przez Droysena, dalszy ciąg Shakespeara przekładu Schlegela i Tiecka.